

ДЗЕРКАЛА, або КУЛЬТУРИ

рефлексія

Для будь-якої культури взагалі, а для української, яка переживає зараз свій третій "ренесанс", зокрема, особливо важливим є видання критичних журналів, що оперативні та на високому рівні віддзеркалюють найголовніші досягнення культури. Саме до таких видань належить журнал "Кіно-Театр". Хоча його засновано порівняно недавно, журнал вже має своє індивідуальне обличчя. Читаючи його, ми зустрінемо багато цікавих авторів, а ще більше захоплюючих матеріалів. Як правило, вони інформативні а також мають високий художній рівень.

Коли людина хоче побачити себе - вона дивиться у дзеркало. Для художньої культури таким дзеркалом є критика: літературна, театральна, музична тощо. Функціонування критики - це явище, яке в науці називається рефлексією системи, тобто звернення системи на себе. Але критику не можна назвати простим дзеркалом, швидше вона нагадує складну оптичну систему, щось на зразок телескопа, мікроскопа та перископа одночасно. Так само, як телескоп, критика наближає до реципієнта духовні досягнення твору мистецтва. Бо, щоб побачити справжні звершення (в мистецтві, чи в науці), необхідна гострота "інтелектуального зору" та глибина емоційного сприйняття. Численні приклади з історії культури яскраво демонструють, як найвеличніші витвори людського генія чи просто оригінальні твори зустрічають нерозуміння, опозицію сучасників.

Так само, як мікроскоп, критика дозволяє роздивитися найменші деталі, побачити щось нове навіть у тому, що здається добре зрозумілим.

Як перископ, критика дає змогу побачити не тільки те, що перебуває "на сцені" мистецтва, вона здатна зазирнути за лаштунки: висвітлити авторську кухню, відобразити історичні, соціальні та побутові умови творчості митця, його психологічні особливості.

Таким чином, стаття чи есе критика не є прямим відображенням рецензованого твору - вони скореговані ментальним світом самого критика, несуть в собі особливості саме його світосприймання.

Ця властивість характерна для мистецтва взагалі. Мистецтво теж є відображенням реальності, хоча не завжди в тому примітивному розумінні, яке було притаманне апологетам так зва-

ного соцреалізму. Їхня позиція була прямим наслідком зведення усього Світу тільки до фізичної, матеріальної реальності. Насправді ж світ структурується більш складно і розгалужено. Він, як встановила наука, на глобальному рівні має будову екзистенційної тріади, де **структурний, фізичний, ментальний** компоненти співіснують нерозривно. Саме тому справжнє мистецтво зображає екзистенційну тріаду цілком, правда, акцентуючи увагу на якомусь із її компонентів. І, якщо мистецтво допомагає людині краще зрозуміти себе й світ, у якому вона живе, - то критика дає змогу глибше пізнати саме мистецтво. Але процес самопізнання цим не обмежується - з'являється критика критики і виникає цілий ланцюжок дзеркал, що функціонує як цілісна система. В цій системі реальність в цілому відображається у дзеркалі ментального світу митця, а тоді це відображення віддзеркалюється в мистецтві загалом. Ця картинка потрапляє до ментального світу критика і віддзеркалюється в критиці в цілому, щоб знову потрапити до дзеркала ментального світу критика-мистецтвознавця і, нарешті, відобразитися в критиці на критику.

Саме цей ланцюжок дзеркал робить мистецтво інтелектуальною системою.

Неможливо приділити увагу всім авторам журналу, які цього заслуговують. Зупинимось на статтях Валентини Грицук, які привертають увагу динамізмом та емоційною напругою. Завдяки чому їй вдається досягти такого результату? Справа, на мою думку, в тому, що в її матеріалах розвиток сюжету відтворює екзистенційний цикл, що є формою існування нашого світу. Екзистенційний цикл може бути лівостороннім або правостороннім. Залежно від того, - за чи проти годинникової стрілки рухається інформація по колу тріади **структурний світ - фізичний світ - ментальний світ**. Подивимось, наприклад, як реалізується екзистенційний цикл у статті "Експерименти з "Кармен" (Кіно-Театр, №6, 1997). Починається

стаття з ментальної складової циклу - порівняння традиційного уявлення історії Кармен з її трактуванням у виставі. Далі читач переміщується у структурний світ, де змальовуються структурні координати вистави, базуючись на комунікаційній тріаді мистецьких стилів (романтизм - класицизм - "прагматизм"). Далі описуються сценічні засоби реалізації режисерського задуму. Перед нами ніби матеріалізуються кулька, акордеон, гвинтівка Хосе. Та опис матеріальних атрибутів не стає для В.Грицук головним, вона повертається до ментального світу, щоб розібратися - що хотів сказати режисер і як це зрозуміли глядачі. Далі ми знову потрапляємо до структурного світу, де мова йде про режисерські побудови. Потім описуються матеріальні атрибути вистави - "еротичні фото початку століття", і екзистенційний цикл статті виходить на новий виток. Таким чином, у статті реалізується лівосторонній екзистенційний цикл, який, подібно до створення всесвіту, починається з ментальної складової. А далі він розгортається авторкою пружно, утворюючи чітку структуру статті.

Цікаво порівняти цю структуру, наприклад, із структурою цікавої культурологічної роботи Анжели Матющенко "Трагічна триєдність" (Кіно-Театр, №3, 1997), яка починається з структурного компоненту, а саме - з типологічної тріади античної трагедії (**єдність місця, часу, та дії**). При цьому в статті реалізується не лівосторонній екзистенційний цикл, як у попередній, а правосторонній.

Поняття екзистенційної тріади надає змогу набагато глибше зрозуміти різні види мистецтва - театр, літературу, кіно, краще розібратися в їхніх виражальних можливостях.

*Марк Бурґін,
кандидат фізико-
математичних наук,
доктор філософських наук,
автор більше 500 наукових
праць, що опубліковані в Україні
та за рубежом.*

Дорога Ларисо Іванівно, велике спасибі за журнал "Кіно-Театр". Дякуємо, що освічуєте нас в цій галузі. Признаємось, що в нас вона занедбана. Ми мали нагоду бачити фільми "Захар Беркут" за Франком і "Гріх" за Вишниченком. І як приємно було читати про Богдана Ступку, Василя Симчича, Івана Гаврилюка та інших у ваших журналах. А також ви заохотили нас шукати за іншими фільмами, щоб записати собі.

Михайло і Соня Кушляки. Вінніпег, Канада.